

POSUDKY A ZPRÁVY

Mnohojazyčnost v České republice

Jiří Nekvapil – Marián Sloboda – Peter Wagner: *Mnohojazyčnost v České republice. Základní informace / Multilingualism in the Czech Republic. Basic information. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 117 s.*

Publikace *Mnohojazyčnost v České republice* (dále ČR) z dílny týmu sociolingvistů kolem Jiřího Nekvapila obsahuje víc a míří výš, než by se s ohledem na její útlý rozsah dalo čekat; česká verze textu na s. 9–59 má včetně internetových odkazů a bibliografie pouhých 51 stran. V publikaci totiž nejde jen o shrnutí základních dat z vlastních a cizích studií k mnohojazyčnosti z pohledu sociologie jazyka. I když si klade popularizační cíle a obrací se zejména k pracovníkům ve státní správě, samosprávě, školství a občanských organizacích, resp. k studentům na různých stupních škol, přináší recenzovaná publikace dobrý vhled do aktuální jazykové situace v ČR i pro lingvistickou veřejnost, jíž nabízí v leccems nové definice relevantních pojmů (etnolekt, menšinový jazyk, revitalizace jazyka aj.). Studie se zaměřením na mnohojazyčnost či jazykový kontakt v České republice pochopitelně vycházely i předtím: srov. J. V. Neustupný a J. Nekvapil v *Current Issues in Language Planning* (2003), J. Nekvapil v *Sociolinguistica* (2007a), J. Nekvapil v brožurce LŠSS (2007b), V. Dovalil k jazykové politice v ČR ve sborníku D. Blankeho a J. Scharnhorsta (2007), J. Nekvapil a M. Nekula v *Slově a slovesnosti* (2006), M. Nekula, K. Šichová a Ch. Marx v *Sociolinguistica* (2009) k jazykové situaci v mezinárodních firmách či I. Bogoczová k českému Těšínsku, V. Elšík k romštině, T. Berger ke slovenštině v ČR v *International Journal of the Sociology of Language* (2003), srov. též monografii Miry Nábělkové *Slovenčina a čeština v kontakte* (2008) aj.

Ve své české části se publikace člení do čtyř částí. V první jsou na s. 11–19 včetně pěti přehledových tabulek podány nejzákladnější informace o aktuální jazykové situaci v ČR (data z 21. století), v níž se vedle češtiny uplatňují i jiné jazyky. Tyto jazyky autoři dělí podle jazykové příbuznosti, jež podporuje vzájemné dorozumění nebo brání vzájemnému dorozumění při semikomunikaci. Dále provádějí dělení podle právního postavení jazyků na úřední, menšinové a ostatní s upřesněním, že menšinovými jazyky se myslí výhradně jazyky oficiálně uznaných menšin. Úvodní část se věnuje také složité otázce kvantitativního rozšíření jednotlivých jazyků na území ČR. Stanovení velikosti dané skupiny je problém, s nímž se sociologie potýká i v jiných kontextech. V české sociolinguistice se opakovaně vrací otázka počtu mluvčích češtiny: i jinak kvalitní aktuální anglickojazyčné a německojazyčné encyklopedie a příručky specializované na slovanské jazyky pro češtinu udávají mezi 9,5 až 12,5 mil. mluvčích. V recenzované publikaci se údaje o „mateřském jazyku“ opírají o sčítání lidu z roku 2001, zohledňuje se přitom fakt, že mateřský jazyk byl při sčítání definován jako „jazyk, kterým se sčítanou osobou mluvila matka“. To v případě menšin nebo migrantů jistě nic nevyovídá o délce užívání a míře osvojení daného jazyka, ani o tom, v jakém jazyce byli příslušníci menšin alfabetizováni a který jazyk se u nich stal jazykem dominantním. Údaje ze sčítání lidu je ale možno kombinovat s údaji o národnosti, a tak lépe postihnout dynamiku osvojo-

vání a ztráty jazyků. Publikace v této souvislosti upozorňuje na to, že některé jazyky nejsou úzce spjaty s národností (angličtina, ruština, v ČR i čeština). Vedle úředních a menšinových jazyků určuje jazykovou situaci v ČR i zapojení ČR do nadnárodní a přeshraniční výměny zboží, služeb a idejí a do nadnárodních a přeshraničních struktur, což se zčásti reflektuje ve výuce cizích jazyků či požadavcích firem na kvalifikaci jejich pracovníků. Jazykovou situaci v ČR spoluurčuje i fakt, že ČR je nejen východiskem, ale i cílem migrace obyvatel a cílem turistickým, což se rovněž promítá do jazykové situace v ČR. Proto je také úvodní část doplněna o přehledy počtu cizinců na území ČR (2009), počtu cizinců ubytovaných v turistických zařízeních (2007) a volby cizích jazyků žáky ZŠ a SŠ za posledních pět let. Jejich případná aktualizace v období po vydání recenzované publikace je možná prostřednictvím internetových odkazů ve čtvrté části knihy.

Druhou část knihy (s. 21–41) tvoří stručné, abecedně seřazené portréty jazyků, které jsou v současné době aktivně užívány na území ČR a jež jsou tak relevantní pro postžení jazykové situace v ČR na prahu 21. století. Jde o tyto jazyky: angličtina, arabština, běloruština, bulharština, čeština, čínština, chorvatština, japonština, korejština, maďarština, makedonština, moldavština, mongolština, němčina, polština, romština, rusínština, ruština, slovenština, srbština, těšínské nářečí, ukrajinština, vietnamština. Hlavním kritériem výběru je podle všeho množství jejich uživatelů, další důvody nejsou upřesněny. Nezhledněny zůstaly například španělština, rumunština, albánština nebo český znakový jazyk neslyšících, u nichž se odkazuje na internetové zdroje. S ohledem na praktické zaměření příručky jsou pominuty i jazyky liturgické.

Třetí část knihy (s. 43–56) zprostředkovává základní, abecedně řazená hesla relevantní pro elementární vzhled do mnohojazyčnosti a jejího fungování v různých funkčních oblastech veřejného života včetně jazykové výchovy, jazykového práva či diskriminace a revitalizace jazyků. Jde o tato hesla: bilingvismus a multilingvismus (bez někdy praktikovaného terminologického rozlišení [státní] polyglosie a individuálního multilingvismu a s vymezením tzv. recepčního multilingvismu), bilingvní výchova, etnolekt, jazyk ve školství, jazyková asimilace a integrace, jazyková diskriminace, jazykové právo, mateřský/rodný jazyk, menšinový jazyk, příjmení, revitalizace jazyka, úřední/oficiální/státní jazyk. V této části se přihlíží nikoli jen k jazykové situaci v ČR, ale také k evropským datům.

Jak zmíněno, obsahuje čtvrtá část knihy (s. 57–59) internetové zdroje a odkazy k nejzákladnější literatuře k tématu.

Na publikaci je třeba ocenit, že popularizuje téma doposud spíše pomíjené, že čerpá z aktuálních dat a aktuálního výzkumu (je mj. výsledkem Vyzkumného záměru MSM 0021620825) a že se svou českou i anglickou verzí obrací nejen k těm, kteří jazykovou situaci v ČR utvářejí jako odpovědné osoby ve školství, státní správě apod., ale potenciálně i k aktérům mnohojazyčnosti v ČR, u nichž při četbě nemusí vždy dominovat čeština. Své využití tato publikace díky anglické verzi přirozeně nalezne jako základní informační materiál o aktuální jazykové situaci v ČR také v zahraničí.

LITERATURA

- BERGER, T. (2003): Slovaks in Czechia Czechs in Slovakia. *International Journal of the Sociology of language*, s. 19–40.
- DOVALIL, V. (2007): Sprachenpolitik in der Tschechischen Republik (unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zur EU und zum Europarat). In: D. Blanke – J. Scharnhorst (eds.), *Sprachenpolitik und Sprachkultur*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, s. 139–161.

- ELŠÍK, V. (2003): Interdialect contact of Czech (and Slovak) Romani varieties. *International Journal of the Sociology of language*, s. 41–62.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2008): *Slovenčina a čeština v kontakte*. Bratislava: Veda.
- NEKULA, M. – MARX, Ch. – ŠICHOVÁ, K. (2009): Sprachsituation in Unternehmen mit ausländischer Beteiligung in der Tschechischen Republik. In: *Sociolinguistica. International Yearbook of European Sociolinguistics*, roč. 23, s. 53–85.
- NEKVAPIL, J. – NEKULA, M. (2006): K jazykové situaci v nadnárodních podnicích působících v České republice. *Slovo a slovesnost*, 67, s. 83–95.
- NEKVAPIL, J. (2007a): On the language situation in the Czech Republic: What has (not) happened after the accession of the country to the EU. In: *Sociolinguistica. International Yearbook of European Sociolinguistics*, roč. 21, s. 36–54.
- NEKVAPIL, J. (2007b): K jazykové situaci v České republice: co se stalo (a co se nestalo) po přistoupení země k EU. In: *Přednášky z 50. běhu Letní školy slovanských studií*, roč. 50, s. 18–36.
- NEUSTUPNÝ, J. V. – NEKVAPIL, J. (2003): Language management in the Czech Republic. *Current Issues in Language Planning*, 4, s. 181–366.

Marek Nekula

Bohemicum / Institut für Slavistik, Universität Regensburg
D-93040 Regensburg
marek.nekula@sprachlit.uni-regensburg.de

Slovenské jazykovědné studie¹

Jazykovedné štúdie XXVI – História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009. 216 s.

V roce 2009 vydala VEDA sborník *Jazykovedné štúdie XXVI* připravený Jazykovedným ústavem Ludovíta Štúra SAV a sestavený z příspěvků přednesených 22. května 2008 na mezinárodním vědeckém semináři, který uspořádaly JÚLŠ SAV a Slovenská jazykovedná spoločnosť při SAV u příležitosti stého výročí narození univerzitního profesora PhDr. Jozefa Štolce, DrSc. (1908–1981). Název semináře *História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania* je zároveň i podtitulem sborníku. Kromě účastníků tohoto semináře přispěli do sborníku i další autoři, kteří si tak připomenuli významnou osobnost slovenské jazykovědy.

Jazykovedné štúdie vycházely od r. 1956 do poloviny 90. let minulého století; dvacátým šestým svazkem bylo jejich vydávání obnoveno.

Před čtyřmi desítkami let vyšel k šedesátým narozeninám prof. Štolce sborník *Jazykovedné štúdie X, Štolcov zborník* (1969), v němž jednotlivé příspěvky hodnotily Štolcovo vědecké dílo.

¹ Tento příspěvek vznikl v rámci řešení grantového projektu č. P406/11/1786 Slovník nářečí českého jazyka.